

Friluftssäkerhet som samhälls­entreprenörskap

Exemplet SIG – Skridskonätets säkerhetsinfor­mationsgrupp

Konferensbidrag till Friluftsforskning 2009

Rebecca Stenberg
Linköpings Universitet

”Människor och grupper måste själva stärkas i sina strävanden efter säkerhet och trygghet och förses med kunskaper och verktyg som främjar en sådan utveckling.”

NCO 2007:7, s 99.

Innehållsföreteckning

SAMMANFATTNING	3
INLEDNING	3
UTGÅNGSPUNKTER	6
FRILUFTSSÄKERHET I PRAKTIKEN - EN LÄGESBILD	6
<i>Friluftssäkerhet och ideella organisationer</i>	7
FRILUFTSSÄKERHET I FORSKNING	8
<i>Riskbegreppet</i>	9
ENTREPRENÖRSKAP	10
<i>Nätverket, infrastrukturen och socialt kapital</i>	11
<i>Samhällsentreprenörskap</i>	12
METODOLOGISKA ASPEKTER	13
SKRIDSKONÄTETS SÄKERHETSINFORMATIONSGRUPP	14
BAKGRUND.....	14
SKRIDSKONÄTETS SÄKERHETSINFORMATIONSGRUPP (SIG)	15
<i>Bakgrund och syfte</i>	15
<i>Avgränsningar och metoder</i>	16
<i>Resultat</i>	17
<i>Effekter</i>	18
ANALYS	18
SIG:S PERSPEKTIV OCH POSITIONERING PÅ OMRÅDET FRILUFTS-SÄKERHET	18
FRILUFTSSÄKERHET OCH IDEELL LEGITIMITET	19
FRILUFTSSÄKERHET SOM SAMHÄLLENTREPRENÖRSKAP	21
<i>SIG som samhällsentreprenör</i>	21
BEHOVET AV INFRASTRUKTUR OCH SOCIALT KAPITAL.....	22
SLUTSATSER	23
OMRÅDET FRILUFTSSÄKERHET	23
SIG SOM SAMHÄLLENTREPRENÖR	24
SOCIALT KAPITAL	25
FRÅNVARO AV INFRASTRUKTUR.....	25
FRÅGOR AV VIKT FÖR OMRÅDET FRILUFTSSÄKERHET	25
DISKUSSION	26
KÄLLFÖRTECKNING	28
BILAGA: Säkerhetsrelaterade händelser under säsongen 2008/09, Skridskonätets Säkerhetsinformationsgrupp (SIG).	

Sammanfattning

Mycket få svenska studier om friluftsliv problematiserar friluftsliv och naturturism mer än till miljöhänsyn eller konflikter mellan aktörer. Friluftssäkerhet är frånvarande från agendan både i svensk kunskapsproduktion om friluftsliv eller hos myndigheter som berörs av friluftsliv. I vissa verksamheter används systematiskt säkerhetstänkande, utbildning och certifiering samt tillbudsuppföljning. I flertalet verksamheter hänvisas dock till att utövare bedriver sitt friluftsliv på egen risk. Det leder till att empirisk utveckling av friluftssäkerhet i stor omfattning sker utifrån enskildas och enskilda organisationers initiativ. Dessa initiativ kan därmed ses som exempel på samhälls-entreprenörskap som tar samhällsnyttiga initiativ. Ett entreprenörskapssynsätt lyfter fram vikten av socialt kapital och infrastruktur för att möjliggöra entreprenörskap. Syftet med detta bidrag är att belysa området friluftssäkerhet genom ett samhälls-entreprenöriellt perspektiv utifrån initiativet Skridskonätets säkerhetsinformationsgrupp (SIG) samt att därigenom lyfta fram frågor av empirisk vikt och kunskapsmässigt intresse för utveckling av friluftssäkerhet, såväl praktiskt som teoretiskt. Inom federationen Skridskonätet med ca 80 medlemsklubbar har ett initiativ, SIG, tagits till systematisk rapportering, sammanställning och uppföljning av incidenter, skador och olyckor inom långfärdsskridskoåkning. Utifrån ett rationellt risk management perspektiv användes en forskningsbaserad analysmodell. Trots frånvaro av svenskt kunskapsstöd, fortfarande små till för små underlag visade resultaten att gällande föreställningar om olycksrisker och skademönster inom långfärdsskridsko kan problematiseras och bör undersökas närmare. För att göra det hade tillgång till erfarenhetsutbyte, data från större incidentdatabaser och kunskapsbidrag behövts. För det krävs såväl kontakter och nätverk samt möjlighet att mobilisera intresse från andra aktörer och myndigheter. För spridning av resultat krävs också legitimitet som samhällsaktör. För skridskoorganisationerna har omsorgen om säkerhet och naturliga sätt att skapa sådant socialt kapital hamnat på kollisionskurs. Det accentuerar behovet av myndighetsstöd för tillvaratagande av entreprenöriella initiativ, erfarenhetsutbyten och kunskapsutbyten, kunskapsutveckling och spridning, dvs. en infrastruktur där såväl andra entreprenörer, aktörer och institutionella faktorer ingår. För friluftssäkerhet saknas sådan helt.

Inledning

Enligt en utredning om friluftssäkerhet som gjorts i Sverige, för Svenska Räddningsverkets räkning, definierar Centrum för friluftsliv (CFFS) friluftssäkerhet som:

”...människans förmåga att klara en vistelse ute i den fria naturen och hennes kännedom om vilka krav denna miljö och möjliga situationer ställer. Det ställs krav på kunskaper om miljön individen befinner sig i samt eventuella risker som finns. Vidare bör individen inneha kunskap om hur dessa risker undviks samt hur riskernas negativa konsekvenser minimeras.”¹.

¹ NCO 2007:10 s. 19.

Ju mer avancerad form av friluftsliv, ju större krav på kunskaper, säkerhetsarbete och säkerhetsutrustning och måste ställas. Samtidigt omfattar friluftsupplevelser ibland inslag av spänningsmoment som är, eller kan vara, förknippade med att ta risker² men där spänningen och utmaningen, inte risken för olycka eller dödsfall är motivet³. En skillnad mellan Sverige och andra länder med omfattande friluftsliv som Nya Zeeland och Kanada är att i Sverige problematiseras inte friluftssäkerhet mer än möjligen i form av miljöpåverkan⁴. Det återspeglas tydligt i frånvaron av lagar, regler och krav på säkerhet och auktorisation för ledare, vilka är betydligt vanligare i andra länder⁵. I Sverige finns sådana krav och reglering via lagstiftning endast i fall av yrkesutövning och kommersiell verksamhet, förutom vid kursverksamhet inom klättring, fjäll och försränning⁶.

Vidare kan den politiska styrningen av friluftssäkerhet sägas vara otydlig och begränsad, med stor spridning på olika aktörer och många gråzoner mellan olika ansvarsområden fördelade på olika aktörer⁷. I NCO:s uppräknings av olika huvudmäns ansvarsområden för säkerhet finns inget som kan sägas länkas till friluftssäkerhet⁸. I ljuset av att 80% av alla olyckor sker i hemmet eller på fritiden enligt samma källa kan det ses som anmärkningsvärt. Inom vissa områden som fjällsäkerhet och sjösäkerhet finns en utvecklad samordning och organisering av insatser med en ansvarig huvudman och säkerhetsråd där också ideella friluftorganisationer ingår⁹, men inte inom andra.

Likaså är kunskapen om friluftssäkerhet fragmenterad på olika aktörer, bristfällig gällande aggregerad information på nationell nivå för Sverige och forskning i stort sett frånvarande angående svenska förhållanden.¹⁰ Detta poängteras starkt i den ena av de två utredningar som initerats av Räddningsverket de senaste åren. I den andra, en översikt över fritidsolyckor, framhålls *...den avsaknad av studier som bedömer och utvärderar det förebyggande arbetet när det gäller fritidsolycksfall. I vissa fall beror detta på att information om riskfaktorer saknas och i andra fall på att fritidsolycksfall verkar ha en lägre prioritet för forskare och "policyplanerare."*¹¹ Inte heller finns friluftssäkerhet med i planen för forskningsprogrammet Friluftsliv i förändring¹² eller på programmet för paraplyorganisationen Svenskt Friluftsliv¹³.

2 Bentley & Page, 2007, Lindung 2005

3 Cater, 2006.

4 NCO 2007:10.

5 Statens Haverikommission, 1995, Page et.al. 2005.

6 NCO 2007:10

7 NCO 2007:10.

8 NCO 2007:7

9 NCO 2007:10

10 Ibid.

11 Stark Edman, 2008, s 111-112.

12 Fredman et. al., 2006.

13 Svenskt friluftslivs friluftspolitiska program, 2008.

Därmed kan man sammanfatta läget för svensk friluftssäkerhet med att den är i stort sett frånvarande från agendan både i svensk kunskapsproduktion om friluftsliv eller hos myndigheter och huvudmän som berörs av friluftsliv. Förutom i kommersiell verksamhet där produktsäkerhetslagen och arbetsmiljölagen ställer krav, eller de krav som ställs på statlig och kommunal räddningstjänst i lagen om skydd mot olyckor, är det i hög utsträckning upp till organisationerna och utövarna själva hur man hanterar risk och säkerhet. I stället betonas vikten av ett underifrån-perspektiv hos NCO: *"Människor och grupper måste själva stärkas i sina strävanden efter säkerhet och trygghet och förses med kunskaper och verktyg som främjar en sådan utveckling."*¹⁴

I vissa verksamheter används systematiskt säkerhetstänkande, utbildning och certifiering samt tillbudsuppföljning. Det gäller till exempel klättring och dykning¹⁵. För tre typer av kursverksamheter finns också generella föreskrifter där brott mot föreskrifter kan medföra juridiskt ansvar¹⁶. I andra verksamheter nöjer man sig med att hänvisa till allemansrätten och upplyser om att utövare bedriver sitt friluftsliv på egen risk¹⁷, vilken inte alltid är så lätt att bedöma. Det leder till att empirisk utveckling av friluftssäkerhet i stor omfattning sker utifrån enskildas och enskilda organisationers initiativ och att samma problem vidhäftar utveckling inom området som inom friluftslivet i stort enligt Schantz & Silvander¹⁸, det vill säga bristande överblick samt frånvaro av kunskapsspridning och forskning på området. Detta leder till att ansträngningar och säkerhetsarbete tenderar att förbli lokalt, fragmenterat, sker utifrån osäkra kunskaper baserade på för små underlag och utan samarbete eller influenser utifrån.

I företeelsen friluftssäkerhet möts därmed det privata, det ideella, företagande och myndighet i ett samspel som både är fragmenterat och komplext. Ovanstående förhållande pekar på behov av såväl teoretisk kunskap som praktisk utveckling och samordning på området.

Ett sätt att belysa detta är via entreprenörskapsperspektiv. Utifrån ett samhällsentreprenöriellt perspektiv¹⁹ kan initiativ inom friluftssäkerhet ses som innovativt entreprenörskap som bidrar till samhällsnytta. Utifrån sociala perspektiv på entreprenörskap²⁰ framhålls vikten av infrastruktur²¹ och socialt kapital²² för entreprenöriell framgång. Den här studien avser initiativet SIG, Skridskonätets säkerhetsinformationsgrupp som skapades för att utveckla och sätta ett nationellt

14 NCO 2007:7, s 99.

15 Se till exempel hemsidor för International Federation of Mountain Guides Association eller International Association for Nitrox and Technical Divers.

16 Enligt NCO 2007:10 gäller det klättring, forsränning och fjällledares verksamhet.

17 Ahlström, 1999.

18 Schantz & Silvander, 2004.

19 Johannisson, Gawell, & Lundqvist, 2009.

20 Wickham, 2006.

21 Van de Ven, 1993.

22 Cope, Jack & Rose, 2009.

system för avvikelserapportering vid långfärdsskridskoåkning för årlig sammanställning och analys samt att sprida säkerhetsrelaterad kunskap inom Skridskonätet²³.

Syftet med detta bidrag är att belysa området friluftssäkerhet genom ett samhälls-entreprenöriellt perspektiv utifrån initiativet Skridskonätets säkerhetsinformationsgrupp (SIG). Därigenom vill jag lyfta fram frågor av empirisk vikt och kunskapsmässigt intresse för utveckling av friluftssäkerhet, såväl praktiskt som teoretiskt.

Utgångspunkter

Friluftssäkerhet i praktiken - en lägesbild

Empiriskt kan utvecklingen av området friluftssäkerhet sägas hänga samman med kunders skadeståndskrav och försäkringsbranschens krav på regler och policies för att slippa skadeståndskrav vid olyckor, skador och incidenter²⁴. Därmed har området utvecklats främst från utifrån kommersiella friluftsverksamheter inom turism och olika typer av utbildningar²⁵. I länder med omfattande kommersiellt friluftsliv som Australien, Nya Zeeland och Kanada har kraven lett fram till branshpolicies²⁶ och viss lagstiftning som dock skiftar starkt mellan länderna²⁷. En modell för säkerhetsplanering och uppföljning som verkar användas både i Australien för lokal tillsyn av utbildning och av New Zealand Mountain Safety Council är Risk Analysis and Management System (RAMS)²⁸ som fokuserar på individ-, utrustnings- och miljöfaktorer. Modellen har dock kritiserats för bristande fokus på risk eller konsekvens i form av inte urskilja allvarliga händelser²⁹, i stället för exempelvis skoskav.

I andra länder som Skottland har regler och myndighetstillsyn av friluftssäkerhet drivits fram till följd av olyckor inom utomhus- och äventyrspedagogik³⁰. Utöver vad som tidigare nämnts angående svenska förhållanden kan framhåvas att ansvarsfrågorna är vaga, speciellt vad gäller ideella organisationers juridiska ansvar. Men också krav på offentliga och kommersiella verksamheter innehåller många juridiska luckor eftersom inte någon lagstiftning specifikt riktas mot friluftsverksamhet³¹ och det generella kravet på att man ska upplysa om att verksamheten sker egen risk – kan problematiseras mycket eftersom det förutsätter att riskerna är kända och kan bedömas.

23 Skridskonätet är en internationell förening av ett åttiotal långfärdsskridskoklubbar. Se Skridskonätets hemsida.

24 Allen-Craig, 2002, Page 2009.

25 Bentley, Macky & Edwards, 2006.

26 Samarato, 2004.

27 Page et. al. 2005 i NCO 2007:10

28 Curtis, 2002.

29 Hogan, 2002.

30 Nicol, 2002.

31 NCO 2007:10

Det läggs ner stora ansträngningar och mycket omsorg hos många friluftssäkerhetsaktörer på att tillgodose säkerhet³² men offentlig diskussion om friluftssäkerhet finns inte högt upp på agendan hos friluftssäkerhetsaktörer någonstans oberoende om de är kommersiella, offentliga eller frivilliga. Inom kommersiell verksamhet anses olyckor och olycksrisker vara dålig reklam och tystas ner³³ eftersom negativ publicitet kan innebära kris för en hel bransch. Olyckor inom friluftsliv exponeras många gånger kraftigt i media eftersom de lämpar sig väl för medias narrativa traditioner och stilar³⁴ där skuld distribueras antingen kopplat till mänskliga misstag och okunnighet eller till naturens farlighet (och därmed människans omdömeslöshet som alls vill vara där). Det gäller främst friluftsliv med inriktning mot äventyr. Vilsekomna svampplockare anses inte vara lika mediala. Andra skäl till att friluftssäkerhet inte adresseras mer är att diskussioner kopplas till verkliga händelser och det kan vara känsligt av andra skäl som identitet och självbild att bli påmind om sina misstag eller få dem offentliggjorda³⁵. Det kan också leda till att ansvar, juridiskt eller moraliskt utkrävs. Legitimitetssträvanden mot de egna medlemmarna eller mot myndigheter är inte alltid heller förenliga med att samtidigt lyfta frågor om fara och risk. I svenska folkrörelseliknande friluftssäkerhetsorganisationer är legitimiteten i medlemmarnas ögon viktig vilket till exempel lett till uttalanden som "Det kan inte hända här³⁶" i media. Det kan också vara så att man inom en verksamhet sluter leden vid allvarliga händelser för att man blir känslomässigt berörd och att diskussion sker inom den egna gruppen men inte förs utåt. Utifrån Granovetters resonemang³⁷ om strong ties och weak ties stannar diskussionen inom gruppen där hög konsensus redan råder och minskar därmed möjligheten till viktiga incitament till utveckling både inom och utom gruppen i form av att händelser belyses från flera olika perspektiv, erfarenheter sprids och impulser till utveckling tas in utifrån. Utifrån ett kunskapsperspektiv kan gemensam diskussion om friluftssäkerhet sägas hamna utanför praktiken³⁸. Slutligen kan verksamheten uppfattas så unik, eller felaktigt bedömas som så välbekant och riskfri³⁹ att några säkerhetsöverväganden inte är möjliga eller inte behövs.

Friluftssäkerhet och ideella organisationer

Friluftsliv i Sverige bedrivs i stor omfattning som ideell verksamhet. Den är organiserad och bedrivs av medlemmar⁴⁰. Många friluftssäkerhetsorganisationer kan i enlighet med Vogel et.al.⁴¹ definieras som livsstilsorganisationer där det är själva verksamheten som är poängen, till skillnad från till exempel politiska organisationer

32 Harper & Robinsson, 2005.

33 Bentley & Page, 2007.

34 Davidson 2008

35 Bentley & Page, 2007.

36 Friluftsliv, 2008.

37 Granovetter, 1983, Stenberg, 2009.

38 Wenger, 1998

39 Ewert, Shellman & Glenn, 2006.

40 Norberg, 2004 hänvisar till Ottesen & Ibsen, 1999.

41 Vogel et. al, 2003.

och intresseorganisationer där verksamheten kan vara ett medel för att uppnå något annat. Enligt Lundström och Wijkström⁴² har förutsättningarna för ideell verksamhet sedan 1980-talet förskjutits mot att fungera som komplement till till den offentliga sektorn, vilket också avspeglat sig i ekonomiska förutsättningar och bidrag.

Det är också svårt att ställa krav på medlemmarna i ideella verksamheter eftersom deltagande är frivilligt. Stor hänsyn måste därför enligt Westelius⁴³ tas till att medlemmar uppfattar initiativ som meningsfulla och motiverande utifrån verksamheten i sig, av personliga eller sociala skäl. Om medlemmar inte kan se poängen med en verksamhet är risken stor att man helt enkelt hoppar över den⁴⁴. I det ljuset ska den här presenterade verksamheten ses. Den omfattar olika klubbar som värderar innebörden i medlemskap, ledarskap, ansvar och säkerhet olika och som har olika policier och rutiner. Gemensamt är dock att säkerhet ses som viktigt och att likartade krav ställs på medlemmarna vad gäller till exempel säkerhetsutrustning.

Friluftssäkerhet i forskning

Friluftssäkerhet kan i enlighet med Sandell⁴⁵ snarare ses som ett kunskapsområde (kompetensfält) än ett eget forskningsområde. Forskning och kunskapsutveckling om friluftssäkerhet hamnar inom en mängd olika forskningsområden som adventure tourism⁴⁶, travel medicin⁴⁷, adventure education⁴⁸, experiential and outdoor education⁴⁹, och risk management⁵⁰ för att nämna några. Ett problem är att stor del av forskningen är så empirinära att till exempel skillnaderna i miljö mellan studier från Australien och förhållanden i Sverige gör en del av forskningen irrelevant för svenska friluftsförhållanden. Mycket få studier gäller säkerhetsaspekter för friluftsliv under kalla förhållanden, om ens någon. Likaså avser många studier en enskild aktivitet, till exempel snorkling vilket också försvårar applicerbarheten inom andra områden.

Jag har inte kunnat finna någon generellt använd internationell definition av säkerhet i friluftssammanhang. I stället utgår man generellt från risk och risk management. Den mest etablerade definitionen som hänvisas till, och används i många policydokument inom till exempel The New Zealand Mountain Safety Council, är att risk innebär risken att förlora något av värde⁵⁰. Samtidigt uppfattas risk som ett självklart och viktigt inslag i många verksamheter som äventyrsturism⁵¹ och experiential learning⁵² i termer av utmaning och som är ett väsentligt inslag i

42 Lundström & Wijkström, 1995.

43 Westelius, 2006.

44 Stenberg, 1995.

45 Sandell, 2004.

46 Bentley & Page 2001, Fletcher, 2004, 2005.

47 Bentley, Page & Walker 2004, Page, 2009.

48 Nicol, 2002

49 Hogan 2002.

50 Haddock, 1993, Samarato, 2004

51 Bentley & Page, 2007

52 Nicol, 2002, Samarato, 2004.

verksamheten⁵³. Risken är en del av den produkt som levereras och om alla risker elimineras upphör produktens attraktionskraft⁵⁴. Undersökningar av Cater⁵⁵ visar dock att äventyrsturisten söker spänning och utmaningar snarare än verklig fara och osäkert resultat. Verklig fara och osäkerhet är snarare något man enligt Davidson⁵⁶ försöker eliminera med rationella metoder. Risk kan då ses som en modern socio-kulturell konstruktion; Ett försök att kontrollera fara genom att utsätta den för rationell bedömning, värdering och kalkylering i enlighet med klassisk human factor teori⁵⁷ där riskfaktorer elimineras eller kontrolleras.

Riskbegreppet

Detta rationella perspektiv på risk är dock det i särklass vanligaste och genomsyrar såväl modeller för att undvika risk⁵⁸ som analyser⁵⁹. I stor omfattning bygger den på Reasons⁶⁰ Swiss cheese modell där risker ses som avvikelser i systemet (hål i osten) som det gäller att eliminera. Det gör man via att sammanställa avvikelser, identifiera hur de kan elimineras och ge rekommendationer för hur det ska gå till.

Detta perspektiv kan dock kritiseras på flera punkter av vikt för friluftssäkerhet: 1. Orsaker till avvikelser fragmenteras till enskildheter som antas kunna hanteras isolerat⁶¹., 2. Verksamheter ses som målkongruenta⁶²., 3. Rekommendationerna för sätt att undvika just dessa avvikelser leder inte sällan till att nya, oförutsedda och allvarligare risker uppstår⁶³., 4. Rekommendationer sker många gånger på aggregerad nivå och uppfattas som verklighetsfrämmande, utan angelägenhet eller relevans för den egna verksamheten⁶⁴

Dekker⁶⁵ framhåller enligt ovan att orsaken till en avvikelse inte kan sökas i avvikelsen i sig. Det är enbart ett symptom på faktorer i systemet och i situationen som leder fram till att avvikelsen sker. System och verksamheter kan enligt samme författare inte heller ses som målkongruenta utan försöker tillgodose olika och ibland kontrasterande mål. Inom friluftssäkerhet finns sådana motsättningar mellan att både tillgodose utmaningar och att minimera faror⁶⁶. Bentley och Page⁶⁷ diskuterar hur rekommendationer och policier inriktade mot enbart maximal säkerhet urholkar

53 Zink & Leberman, 2001.

54 Bentley & Page 2007, Ryan, 2003.

55 Cater, 2006.

56 Davidson, 2008.

57 Reason, 1990.

58 Curtis, 2002.

59 Bentley & Page, 2007

60 Reason, 1997.

61 Reason, 1999.

62 Ibid.

63 Vaughan, 1996, 1999.

64 Sanne 2008a, 2009.

65 Dekker, 2001.

66 Bentley & Page 2007, Ryan, 2003, Davidson 2008.

67 Bentley & Page 2007,

den produkt; Utmaningen, som äventyrsturism lockar med. Vaughans resonemang om säkerhetsåtgärder som ökar risk kan exemplifieras med användningen av linor som påbjuden säkerhetsutrustning vid långfärdsskridskoåkning. I Stockholms Skridskoseglarklubbs egen uppföljning av Ridöolyckan⁶⁸ diskuteras detta som en faktor som inte bara underlättade räddning utan i vissa fall försvårade räddning eftersom personer satt fast i varandras linor. En ändring av rekommendationerna föreslogs. Slutligen framhåller Sanne⁶⁹ hur uppfattningen om vad som är en risk snarare formas i verksamheten via historieberättande och i den lokala praktiken än via utredningar och rekommendationer. Det blir särskilt relevant för ideella organisationer där ingen i enlighet med Westelius⁷⁰ kan tvingas följa rekommendationer utan motivationen kommer från verksamheten/praktiken i sig, personliga eller sociala motiv.

Gränsdragningen mellan verklig risk (fara) och upplevd risk (utmaning) måste också ses som extra problematisk inom friluftsverksamheter där utmaningar är en central del av verksamheten och mer i linje med Dekkers⁷¹ synsätt att eliminering av risker inte kan ses som ett sätt att skapa säkerhet eftersom verksamheter och system i sig själva omfattar olikartade och motsägelsefulla mål. I stället måste säkerhet aktivt skapas utifrån medvetenhet om verksamhetens förutsättningar.

Begreppet risk kan dock betraktas från en mängd olika perspektiv⁷². Förutom det rationella perspektivet⁷³, ovan eller Dekkers systemperspektiv⁷⁴ kan också sociologiska perspektiv⁷⁵ som tar fasta på hur risker konstrueras nämnas. För den här studien är också ett moraliskt/etiskt perspektiv på risk⁷⁶ aktuellt. Det fokuserar på tre parter; den riskutsatta, beslutsfattaren och den som drar nytta av risken och kan uttryckas i form av frågor som; I vilken utsträckning är den som utsätts för risk medveten om detta och har godkänt detta. I vilken utsträckning är fördelning av nytta och riskexponering rättvis eller kan göras rättvis? Vem drar nytta av riskexponeringen?

Entreprenörskap

Entreprenörskap kan i enlighet med Schumpeter⁷⁷ anges som att få nya saker gjorda, en kreativ respons i form av att uppfatta och exploatera en möjlighet. Schumpeter tänker sig här för ekonomiska syften. Entreprenörskap är en samling forskningsperspektiv som inriktas mot en hel rad verksamheter med det gemensamma att de fokuserar på förändring från, av eller till något. Entreprenörskap

68 SSSK, 2006.

69 Sanne, 2008b.

70 Westelius, 2007.

71 Dekker, 2001.

72 Rollerhagen, 2005, diskuterar sju olika och Hermansson, 2009, nämner fyra vilka endast delvis överlappar varandra.

73 Reason, 1990, Hermansson, 2009.

74 Dekker, 2001.

75 Davidson, 2008, Giddens, 1991.

76 Hermansson, 2009.

77 Schumpeter, 1947.

som ekonomisk opportunist i form av att skapa affärsmöjligheter är ett väl etablerat synsätt⁷⁸. Johannsson⁷⁹ argumenterar för att entreprenören ägnar sig åt företagsamhet men i bokstavig form - en person som tar initiativ, men som kan ske med olika syften. Entreprenören kan vara skaparen av affärsmöjligheter men kan också vara en helt annan initiativtagare⁸⁰ med andra drivkrafter, inom helt andra sektorer än affärslivet⁸¹. Johannsson⁸² skriver att entreprenörskap som drivkraft för affärer enbart blir trovärdigt om det ses som en bakomliggande kraft för "allt mänskligt (vardags)liv"⁸³. Entreprenörskap ses därmed här i enlighet med Schumachers formulering men inte i enlighet med hans intention. Entreprenörer ser och exploaterar möjligheter, får nya saker gjorda, inom en mängd områden.

Nätverket, infrastrukturen och socialt kapital

Centralt för att omsätta möjligheter i handling är enligt Johannsson entreprenörens nätverk⁸⁴. Det är den "scen" i form av personliga kontakter, kontakter inom organisationer, företag och myndigheter där entreprenörskap utspelas enligt Wickham⁸⁵, eller enligt Johannsson som möjliggör entreprenörskap. Det räcker inte med en bra idé, en identifierad möjlighet. För att kunna omsätta den i praktiken krävs kontakter, nätverk eller från ett makroperspektiv en infrastruktur för entreprenörskap.

Van de Ven⁸⁶ kritiserar fokuseringen på den enskilda entreprenören och framhåller att entreprenörskap är en kollektiv process omfattande en mängd olika aktörer. Den omfattar såväl andra entreprenörer på området, institutionella faktorer som resurstillgångar och möjlighet att utveckla produkten mot marknad. Med institutionella faktorer avser Van de Ven exempelvis lagar, regler, legitimitet, utveckling av standarder och möjlighet till kunskapsutbyte. Han skriver vidare att sådana institutionella faktorer är avgörande för att främja eller hindra framväxten av entreprenörskap.

Entreprenörskap kan därmed ses som inbäddat i det omgivande samhället⁸⁷ där entreprenören utvecklar strong ties⁸⁸ i form av personliga nätverk och kontakter men också är i behov av mer formella kontakter, weak ties⁸⁹, med till exempel

78 Nationalencyklopedin

79 Johannsson, 2005, s 28. På svenska är begreppet redan in-tecknat för affärsverksamhet.

80 Gartner, 1988.

81 Sundin, E. 2009.

82 Johannsson, 2005.

83 Ibid. S. 27.

84 Johannsson, 2005,

85 Wickham, 2006.

86 Van de Ven, 1993.

87 Cope, Jack & Rose, 2009.

88 Granovetter, 1983.

89 Ibid.

myndigheter, universitet och branschorganisationer. Dessa formella kontakter kan omvandlas till strong ties, om det finns ömsesidigt intresse och förståelse för entreprenörens behov, men kan också exkludera⁹⁰. Cope, Jack och Rose⁹¹ diskuterar denna mobilisering av omgivningen som skapande av socialt kapital och hävdar att tillgång till socialt kapital är avgörande för entreprenöriell framgång.

Både infrastrukturen och skapandet av socialt kapital tillhör den samhällliga och kulturella kontext entreprenören verkar i. Skillnaderna mellan olika kulturella kontext är enligt Wickham⁹² viktiga att ta hänsyn till. Om man till exempel jämför amerikanska förhållanden med förhållanden inom EU är den institutionella styrningen och påverkan från offentlig sektor betydligt mer omfattande inom EU⁹³. Det innebär att entreprenörskap i till exempel Sverige är starkt beroende av hur myndigheter, överordnade och samordnande organ hanterar institutionella faktorer som myndighetsstöd, legitimering, kunskapsspridning och kunskapsutveckling.

Samhällsentreprenörskap

Van de Ven framhåller att entreprenörskap kan sökas inom andra sektorer än privat näringsliv⁹⁴. Dit hör entreprenörskap vars drivkrafter kan sökas bortom eller delvis bortom ekonomiska sådana. Exempelvis kan sociala/ekologiska drivkrafter nämnas där entreprenörskapet kan baseras på både individuella och kollektiva initiativ⁹⁵ inom såväl offentlig sektor som ideell sektor, eller i rörelse mellan olika samhällssektorer. Sådana entreprenörskapsperspektiv kan exempelvis vara publikt entreprenörskap som Gawell diskuterar i termer av activist entrepreneurship⁹⁶ eller andra former som Corporate Social Responsibility och socialt entreprenörskap. Ett sådan perspektiv är samhällsentreprenörskap som inriktats mot företagsamhet eller "initiativ som syftar till att förbättra det som saknas eller inte fungerar i samhällsbygget. Nya lösningar som vill skapa ett hållbart samhälle: ekonomiskt, socialt och ekologiskt"⁹⁷. Samhällsentreprenörskap handlar om initiativ som skapar samhällsnytta.

Johannisson, Gavell och Lundqvist⁹⁸ framhåller tre olika drivkrafter för samhällsentreprenörskap; Samhällsentreprenörskap som värdeskapande bortom ekonomisk vinst, samhällsentreprenörskap som kollektiv mobilisering för gemensamma intressen och samhällsentreprenörskap som innovativ drivkraft för tekniska lösningar av till exempel sociala behov. Försök att definiera området har

90 Deakins et. al. i Cope, Jack & Rose, 2009

91 Cope, Jack & Rose, 2009.

92 Wickham, 2006.

93 Krueger & Kumar, 2004

94 Van de Ven, 1993.

95 Se figur 1.1 i Johannisson, Gawell, & Lundqvist, 2009 s 21 för diskussion och försök till positionering.

96 Gawell, 2006.

97 KK-stiftelsens hemsida.

98 Johannisson, Gawell, & Lundqvist, 2009.

bidragit med "... produktion av nyttigheter som inte bara gynnar intressenter i den egna samhällssektorn, utan även aktörer i andra sektorer i samhället, samt att denna produktion har koppling till aktörer i andra samhällssektorer." ⁹⁹. Sammantaget lyfts här fram initiativ som inte syftar till ekonomisk vinst utan till samhällsnytta inom ett betydligt vidare område än affärlivet. På så sätt synliggörs både nya drivkrafter till att ta entreprenöriella initiativ men också nya områden och aktiviteter som tidigare osynliggjorts.

Metodologiska aspekter

Den metodologiska ansatsen bygger på en ekonomiskt/sociologisk tradition inom samhällsvetenskaplig organisationsforskning. Inom denna anläggs ett konstruktivistiskt knowledge managementperspektiv¹⁰⁰ på forskningsområdet entreprenörskap och kunskapsfältet friluftssäkerhet där den underliggande tesen är att utveckling inom organisationer och organisationsfenomen kan ses som lärande¹⁰¹ och frågan är hur de lär och vad de behöver för att lära.

Dels avser studien att belysa ett praktiskt område såväl som ett forskningsintressant kunskapsområde¹⁰², som kan ses som mycket underutforskat¹⁰³. Dels kan studiens syfte ses som ett led i "*det successiva fastställandet av en teoris tillämpningsområde*"¹⁰⁴ i form tillämpningsområdet för perspektivet samhällsentreprenörskap. Slutligen har studien en tydlig ambition att bidra till den empiriska praktikens utveckling. Det kan sägas vara kännetecknande för interaktiv forskning¹⁰⁵.

Studien bygger därmed på kvalitativa och tolkande metoder vars syfte är att belysa innebörder och mening snarare än att bevisa om något är sant eller falskt. Det är den mening människor lägger in i sina och andras handlingar som avgör hur de kommer att handla härnäst, och vilka slutsatser de drar¹⁰⁶, oberoende av om de är skridskoåkare, friluftsmänniskor eller forskare. Mer specifikt gäller det här att belysa en verksamhet utifrån dels ett kunskapsområde (friluftssäkerhet), och vissa teoretiska perspektiv (entreprenörskap).

Urvalet gäller en verksamhet inom friluftssäkerhet som jag själv medverkar i. Min egen roll är således insiderforskarens. Jag är både en dedicerad långfärdsskridskoåkare, medskribent till det presenterade initiativet och forskare. Förhandenvarande studie har varit ett mycket bra sätt att artikulera vad initiativet faktiskt betytt och vad som kan utvecklas. Från en vag känsla av att ha gjort något

99 Westlund, 2009. s 247.

100 Wenger, 1998, Crarniawska-Joerges, 1993, Berger & Luckan, 1966

101 Weick, 1979.

102 Sandell, 2004.

103 Stark Edman, 2008

104 Alvesson & Sköldberg, 1994 s. 31, Stenberg 2000.

105 Johannisson, Gunnarsson & Stjernberg, 2008.

106 Weick 1979, 1993.

ingen gjort tidigare och att bidra till och förfoga över en kraftfull databas, har det blivit möjligt att se den potentiella samhällsnyttan i vårt initiativ. Johansson skriver: *”Som jag ser det behöver insiderforskaren inte begränsa sig till att söka förstå sina egna specifika handlingar utan förtrogenheten med praktikens kontext och typiska handlingsmönster kan utnyttjas för att förstå processer även utanför den egna handlingen.”*¹⁰⁷.

Mer konkret är detta en kvalitativ dokumentstudie i utvidgad bemärkelse där dokumenten har kompletterats enligt ovan med mina hägkomster och analyser av dessa för att kunna beskriva arbetet med att bygga upp och sjösätta ett nationellt system för avvikelserapportering och analys av detta.

För insiderforskaren är distansen en viktig aspekt av möjligheten att skapa kvalitet i forskningen¹⁰⁸. Här har en naturlig distans skapats genom tid. SIG-rapporten¹⁰⁹ och dess arbete avslutades för året för min del under april 2009. Mått och steg för att säkra kvaliteten i denna studie har skett genom att beskrivningen av empirin har granskats av sammankallande i SIG-gruppen, som befunnit den trovärdig och relevant.

Därutöver har en översikt över området friluftssäkerhet sammanställts och presenterats. Översikten har utsatts för källkritisk granskning¹¹⁰ både i form av att försöka härleda olika författare till olika kunskapsområden och att välja välrefererade och aktuella författare. För sakuppgifter och svenska förhållanden har offentliga källor använts i hög utsträckning. Ett skäl är avsaknaden av svenska publikationer som också kommenteras i de offentliga källorna. Kvalitetsanspråken här ställs därmed utifrån interaktiv forsknings kvalitetsanspråk i enlighet med Lindhult¹¹¹: Relevans för såväl forskning som praktik, giltighet i teorier och praxis, öppen redovisning och granskningsbarhet samt redovisning av egen roll.

Skridskonätets säkerhetsinformationsgrupp

Bakgrund

Skridskoåkning lockar ut runt 5% av Sveriges befolkning på is någon gång under året¹¹². Säsongen 2007-2008 registrerades 30 000 åk av medlemmar i Skridskonätets långfärdsskridskoklubbar¹¹³. Förutsättningarna bygger på att det finns åkbar, helst njutbar is och att naturis aldrig är säker att beträda. Av det 20-tal personer som varje

107 Johansson, 2008 s 21-22.

108 Johansson, 2008.

109 Porsby et.al., 2009.

110 Thuren, 1992, 2005.

111 Lindhult, 2008.

112 Tysk, 2003

113 Omfattar enbart rapportering till Skridskonätet. Därutöver finns flera klubbar som inte är med i Skridskonätet och många privata åkare.

är drunknar i isolyckor¹¹⁴ är endast några få skridskoåkare. Flertalet är isfiskare eller skoteråkare. Skridskoåkarna har oftast åkt ensamma och inte klarat att ta sig upp när isen brustit¹¹⁵. Det är också många gånger svårt för räddningstjänst eller sjöräddning att ge assistans på is. Därmed åks långfärds skridsko i stor utsträckning i klubbar på organiserade turer där säkerhet är centralt att förhålla sig till¹¹⁶, och där mycket ansträngning läggs ner för att få fram information om isar och isförhållanden som skiftar från den ena dagen till den andra.

Skridskonätet är en förening av ett 80-tal långfärds skridskoklubbar i Sverige, Finland, Norge och Nederländerna som sedan 2006 driver en webbplats för utbyte av isinformation och åkförhållanden mellan klubbarnas medlemmar. Webbplatsen är mycket välbesökt med ca 4000 rapporterade turer och mångdubbelt fler isobservationer för säsongen 08-09¹¹⁷. Rapporteringen sker dels till stor del i standardiserad form som kan användas som underlag för statistiska beräkningar. I rapporteringen av turer ingår att rapportera antal plurr och skador. Därutöver ges beskrivningar av turer och incidenter i fri text.

Skridskonätets säkerhetsinformationsgrupp (SIG)

Bakgrund och syfte

Efter flera incidenter och en allvarlig olycka vid långfärds skridskoåkning under senare år, beslutades 2008 att en grupp skulle skapas med syftet att utveckla och sjösätta ett nationellt system för avvikelserapportering för årlig sammanställning och analys samt att sprida säkerhetsrelaterad kunskap inom Skridskonätet *"... i syfte att ge en rättvisande bild över de skador och plurr som förekommer vid medlemmarnas skridskoåkning, för att framöver kunna minska risken för allvarliga händelser."*¹¹⁸ Fyra personer från olika klubbar ingår i gruppen varav jag själv är en.

Under våren och sommaren 2009 sammanställdes en rapport över säsongens säkerhetsrelaterade händelser 2008-2009¹¹⁹. Rapporten har publicerats på Skridskonätet under hösten 2009. Den redovisas som bilaga här men utifrån att vara skriven för en annan målgrupp finns inte information med som här är att se som relevant. Därmed redovisas tillvägagångssättet extensivt.

114 Svenska Livräddningssällskapets statistik över drunkningsolyckor. SLS hemsida. Personer som dör till följd av nedkylning finns inte med i denna statistik.

115 Någon statistik där det går att läsa ut just skridskoolyckor finns inte. Uppgiften kommer från specialintresserad skridskoåkare med lång erfarenhet på området.

116 Olika grupper och olika åkare väljer själva hur spännande/riskfylld/svår man vill göra sin tur. För att bilda sig en uppfattning om det krävs att man sätter det i relation till vad som är att betrakta som tillräckligt säkert.

117 Skridskonätets statistik för turer. Min erfarenhet är att observationerna är betydligt fler eftersom det är lika viktigt att rapportera is som inte går att åka på.

118 Porsby et. al., 2009, s 3.

119 Porsby et al., 2009.

Avgränsningar och metoder

Vi beslutade att avgränsa arbetet från att hantera information till medlemmar eller funktionärer i akuta faser av kriser, att inte hantera krisreaktioner, att inte ha synpunkter på val av utrustning om den inte bedömdes som starkt olämplig samt att hålla låg profil i kontroversiella frågor och överlämna policyfrågor och regler till klubbarna själva.¹²⁰ Däremot skulle var och en som lämnade en avvikelserapport kontaktas, dels för att få en respons på sin rapport, dels för att vi skulle kunna fylla i luckor i informationen.

Det sammanställda materialet skulle vara till nytta för de ingående klubbarna, det skulle vara begripligt och lättläst och att det inte skulle hänga ut någon klubb eller person. Förlaga var tidigare sammanställningar av avvikelser (plurr och skador) som gjorts inom den största medlemsklubben, Stockholms Skridskoseglarklubb sedan flera år. Det fanns också en uttalad ambition att använda oss av vokabulär, tankesätt och modeller som skulle gå att relatera till andras erfarenheter och forskning, företrädesvis inom friluftsliv och friluftssäkerhet. Vi använde oss också av publicerad forskning på området för uppläggningsarbetet. I enlighet med Hogan¹²¹ beslutade vi att fokusera på allvarliga risker för skada eller dödsfall. För gradering av avvikelser modifierades Priests¹²² skala för bedömning av incidenter och skador för skridskoändamål.

Insamlingen av data gjordes som en totalundersökning av dokument på Skridskonätets webbsida angående alla avvikelser under säsongen förutom avsiktliga övningsplurr, fotplurr och bortfall som inte gick att tyda. Med tiden sorterades också utrustningsincidenter bort eftersom de inte var relevanta för syftet. Datainsamling och kontakter med avvikelserapportörer gjordes enligt ett journalschema där vi turades om en vecka i taget. Det visade sig snart att mycket av den information vi behövde fanns i färdrapporter från turerna snarare än i avvikelserapporter som var en ny funktion för många och användes med tveksamhet. Därmed använde vi oss både av rapporterade avvikelser men också av både standardiserad information och fri text från färdrapporterna. I många fall var informationen inte så fullständig som önskat och vi hade inte heller inledningsvis exakt samma rutiner och sätt att göra bedömningar inom gruppen. Det var också mycket tidskrävande och visade sig finnas behov av teknisk utveckling av informationshanteringen på webbplatsen. Slutligen fanns åtminstone hos mig för stora ambitioner om att få ut så mycket som möjligt av materialet och att inledningsvis registrera allt.

Därmed fick många intressanta frågor lämnas därhän åtminstone under arbetets första år. Sådana frågor gällde till exempel:

När på turen sker avvikelserna? Sådan information kan ge underlag för att överväga om vi värmer upp tillräckligt i början av turen? Tar vi raster i den omfattning som behövs? Är turerna lagom långa? Här fanns för få angivelser.

Hur anger vi orsaken till avvikelser? Information som kan ge underlag för kunskap om i vilka banor vi ser orsakskedjor. Här blev det för luftiga tolkningar av knapphändig information för att kunna användas.

¹²⁰ SIG-protokoll 2008-11-19

¹²¹ Hogan, 2002.

¹²² Priest i Davidson, 2003.

Kön och ålder vid avvikelser. Denna information användes när den fanns angiven men underlaget var för litet för att ge annat än indikationer på viktiga frågor inför det fortsatta arbetet.

Analysen bestod i sammanställning av rådata samt att räkna fram frekvenser totalt och för olika kategorier som befunnits meningsfulla utifrån fritext-information. Utifrån dessa kunde relevanta teman redovisas enskilt men också ställda tillsammans eller mot varandra samt tolkas mycket försiktigt utifrån erfarenheter från tidigare år, sammanställda data från den största medverkande klubben, personlig kunskap på området samt olycksstatistik från SCB och NCO¹²³. Några andra relevanta källor att stödja oss fann vi inte vid tidpunkten för analysen. Vad vi inte kunnat göra på grund av brist på kunskaper och resurser är mer professionell statistisk bearbetning. Det hade inte heller säkert blivit meningsfullt då många urval var för små för att ge någon tillförlitlig information utan fick bedömas utifrån relevans baserat på den tolkningsgrund vi använde oss av.

Resultat

Strukturen för Skridskonätets rapportering gjorde det möjligt att kombinera den standardiserade informationen med fritext för att fördjupa informationen från den statistiska sammanställningen på ett sätt som inte varit möjligt tidigare

Därmed kunde vi ge en både översiktlig och detaljerad bild av avvikelser inom långfärdsfriskåkning i form av plurr och skador under året, under vilka omständigheter de skedde, hur allvarliga händelserna var och hur skademönstret såg ut i olika åkgrupper¹²⁴. Indikationer på skilda skademönster mellan kvinnor och män fanns också men måste följas upp, liksom indikationer på skillnad i hur allvarliga skador kvinnor och män ådrog sig. Vidare tolkning lämnades till klubbarna själva att göra.

Mestparten av resultaten var väntade men några var det inte. Dels såg inte skademönstren likadana ut för snabba åkare (ofta yngre män) och långsammare åkare (äldre män och fler kvinnor). I det första fallet dominerade allvarliga huvudskador och i det andra allvarliga arm och axelskador. Urvalen är dock för små för att dra några säkra slutsatser av. Vidare var andelen allvarliga skador av kvinnors skador betydligt högre än motsvarande för män, 43% mot 16%. Urvalen är dock så små att skillnaderna mycket väl kan vara slumpmässiga. En svårighet är att det inte finns några säkra uppgifter om andelar kvinnor och män i populationen att relatera uppgifter till eller några andra studier att relatera till¹²⁵. Dock bör resultaten följas upp framöver.

Vårt att notera var att en klassifikation som fanns med i Priests ursprungliga skala över allvarlighetsgrad, och som vi inledningsvis hade med i form av psykiska konsekvenser som psykisk stress eller rädsla, inte användes alls. Inga rapporter uppgav sådana konsekvenser. Orsaker till det kan diskuteras. Trötthet som orsak till

¹²³ NCO 2007:7

¹²⁴ Rapporten bifogas i bilaga.

¹²⁵ I Stark Edmans forskningsöversikt, 2008, beklagar hon att studier nästan enbart gäller ishockey.

incident rapporterades bara i tre fall, men liksom angående stress och rädsla är vår erfarenhet att det förekommer i större omfattning.

Effekter

Omedelbara effekter av SIG:s arbete var att avvikelserapporteringen började användas mer flitigt. Att döma av innehållet i rapporteringen har det funnits lite olika motiv. Dels har såna varit att delge andra situationer och händelser det finns något att lära av, dels har det uppenbart i vissa fall varit ett sätt att skriva av sig en händelse. Andra motiv har varit att bidra till att SIG:s underlag ger en rättvisande bild. Den personliga uppföljningen av skrivna avvikelserapporter har här varit betydelsefull. Exempelvis ledde samtalet efter en rapport full av indignation över bemötande från SOS Alarm till att klubben tog kontakt med SOS Alarm för diskussion. Därefter har klubben mycket noga redovisat också tidigare avvikelser.

Analys

SIG:s perspektiv och positionering på området friluftssäkerhet

SIG kan ses som ett exempel på ett initiativ till att förbättra säkerheten inom en enskild friluftsverksamhet främst i Sverige men också internationellt för det 80-tal långfärdsskridskoklubbar som är medlemmar i föreningen Skridskonätet. Utgångspunkten kan ses som baserad i ett rationalistiskt risk managementperspektiv. Grundantagandet är att risker kan minimeras genom att sammanställa information om vilka avvikelser som sker, att analys av dessa kan läggas till grund för rekommendationer om hur risker ska undvikas och att rekommendationer, regler och policies kan leda till färre avvikelser¹²⁶. Därvidlag överensstämmer grundtankarna i SIG med initiativ som Svenska Livräddningssällskapets tillbudsstatistik¹²⁷, publikationer från Nationellt centrum för lärande från olyckor¹²⁸ och riskhanteringsmodeller som RAMS¹²⁹. Grundtankarna bygger liksom värderingarna bakom stor del av det Svenska offentliga räddnings och responssystemet på den s.k. Swiss Cheese modellen¹³⁰ där olyckor ses som avvikelser från det ideala systemet och om man förebygger, utbildar och på olika sätt hindrar avvikelserna att uppstå, så utvecklas säkerhet ungefär på samma sätt som man täpper till hål i osten. Tankar om vilka metoder som kan användas är också likartade. Utgångspunkten är att identifiera var "hålen i osten" finns via att olyckor och incidenter rapporteras och sammanställs i incidentdatabaser som till exempel The Outdoor Educations Professional's Resource incident database project¹³¹. Utifrån sammanställningar kan "hålen i osten"

¹²⁶ Bentley & Page, 2007.

¹²⁷ Svenska Livräddningssällskapets

¹²⁸ NCO 2007:7, Stark Edman, 2008.

¹²⁹ Curtis, 2002.

¹³⁰ Reason, 1997.

¹³¹ Outdoor Ed's hemsida

identifieras, beskrivas och rekommendationer kan ges utifrån hur risken ska undvikas.

Här positionerar sig SIG ganska oreflekterat, i enlighet med stora delar av kunskapsområdet friluftssäkerhet, inom det rationella perspektivet. Problemen för SIG var dock att trots ganska stora populationsunderlag blev de i många fall för små för att bevisa något när de bröts ner i relevanta delpopulationer. Liksom Bentley och Page¹³² efterfrågar eller i enlighet med ambitionen med OutdoorEd's databasprojekt behövdes andra, större incidentdatabaser att relatera resultaten till.

Trots detta ledde den systematiska ansatsen att försöka få en bild av avvikelsemönster inom hela populationen långfärdsskridskoåkare i Skridskonätets 80 medlemsklubbar till att nya frågor kunde ställas angående skillnader i skademönster mellan olika grupper. Med större underlag och/eller tillgång till andra studier skulle slutsatser kunna dras och länkas till omständigheter kring avvikelserna som turuppläggning, åktempo och sätt att leda turer på ett sätt som kan ge underlag för utveckling mot förbättrad säkerhet med bibehållen spänning och utmaning. Utifrån kritiken av det rationella perspektivet¹³³ kan dock effektiviteten i att enbart sammanställa rapporter på aggregerad nivå ifrågasättas när det gäller målet att förbättra säkerhet. De kan vara viktiga som underlag men sannolikt behövs mer för att förändra beteenden i klubbarna.

Bland medlemmarna i SIG fanns erfarenheter av att tidigare utredningar efter till exempel Asköincidenten¹³⁴ inte lett till någon avsevärd förändring inom verksamheterna och att orsaker till incidenter också måste sökas i organisations-, kultur- och systemfaktorer¹³⁵. I enlighet med Argyris och Schon¹³⁶ eller Dekker räcker det inte med att rätta till fel, man måste identifiera varför det överhuvudtaget uppstår. För SIG var det dock ingen möjlig uppgift under det första året. Dels hade vi inte kunskap om alternativa utredningsmetoder, dels var det viktigt att gå försiktigt fram och visa att SIG:s verksamhet var nyttig, utan att skapa allt för mycket osäkerhet. Vi behövde mandat från klubbarna för att kunna gå vidare.

Friluftssäkerhet och ideell legitimitet

Trots att långfärdsskridskoklubbar kan ses som mycket säkerhetsinriktade¹³⁷ jämfört med många andra friluftsverksamheter har säkerhetsarbetet tidigare varit helt förankrat i lokal praktik med lite olika synsätt på utrustning och verksamhet. Olika synsätt på medlemmens eget ansvar för den egna säkerheten finns också. Därmed har SIG:s verksamhet inledningsvis inte uppfattats odelat positivt av alla medlemsklubbar. En orsak kan ses i att klubbar vill rå sig själva och sin lokala praktik

132 Bentley & Page, 2007

133 Sanne, 2008b.

134 SSSK, 2003

135 SSSK, 2006.

136 Argyris & Schon, 1978.

137 Stenberg, 2009

i enlighet med Westelius¹³⁸ och att man vill fokusera på det trevliga och gemenskapen i klubben snarare än på farligheter och risker. En annan orsak kan ses i det låga intresset för friluftssäkerhet bland friluftslivets aktörer som presenterades tidigare.

För svenska ideella föreningar inom friluftsliv kan det dock också ha att göra med den ideella sektorns förändring mot att bli komplement till offentlig verksamhet i enlighet med Lundström och Wijkström¹³⁹. Inom friluftorganisationerna har den utvecklingen slagit hårt, inte minst ekonomiskt¹⁴⁰. Både organisationer för friluftsliv och forskning om friluftsliv uppfattas här vara mycket inriktade på att legitimering i samhällets ögon utifrån den offentliga sektorns föreställningar om samhällsnytta¹⁴¹ i form av till exempel hälsa¹⁴² eller nytta för samhällsekonomin¹⁴³. Det kan vara svårt utifrån den valda legitimitetsstrategin att samtidigt lyfta upp frågor om risk och säkerhet – Även om medborgarnas säkerhet borde vara ett viktigt argument för samhällsnytta.

Här finns dock ytterligare ett problem baserat på frånvaro av legitimitet¹⁴⁴ för ideella organisationer som ter sig likt ett moment 22¹⁴⁵: Myndigheter kan inte använda hobbyverksamheters produkter utan att förlora sin institutionella trovärdighet¹⁴⁶. Därmed kan hobbyverksamheterna inte bidra till samhällsnytta. Verksamheter som inte kan bidra till samhällsnytta kan inte ses som något annat än en ren hobbyverksamhet. Mycket få ideella organisationer klarar att krängla sig igenom den logiska looppen och enligt min kännedom ingen livsstilsorganisation. Om auktorisation eller uppdrag för myndighet sätts som kriterier är några som gör det Svenska Sjöräddningssällskapet, Fjällräddningen och Röda korset. De två först nämnda sammanblandas ofta med myndigheterna de verkar för och den tredje legitimitet är möjligen större än de myndigheter man samarbetar med. Därmed riskerar en mängd andra verksamheter att utdefinieras som icke samhällsnyttiga vilket i sin tur utdefinierar den samhällsnytta de kan bidra med som oväsentlig. Skridskoåkarnas iskunskaper och kunskaper om säkerhet på is är ett bra exempel¹⁴⁷.

Det innebär att legitimitet måste sökas på flera nivåer. Dels behöver SIG och området friluftssäkerhet legitimitet som område inom klubbar och friluftsverksamheter, dels behöver klubbarna och verksamheterna legitimitet i samhällets ögon för att inte bli osynliggjorda. Berg och Jonsson¹⁴⁸ beskriver denna process i termer av mandat inåt, ackreditering hos andra organisationer och auktorisation uppifrån, från myndigheter

138 Westelius, 2007.

139 Lundström och Wijkström 1995.

140 Nyström, Brodén och Forsberg, 2009

141 Vilka kan prolematiseras enligt Stenberg, 2009.

142 Svenskt friluftslivs hemsida

143 Fredman et.al. 2008.

144 I bemärkelsen auktorisation

145 Heller , 1961.

146 Stenberg 2009.

147 Stenberg, 2009.

148 Berg & Jonsson, 1991.

och huvudmän. Cope, Jack och Rose¹⁴⁹ diskuterar samma sak i termer av att skapa socialt kapital för entreprenörer.

Friluftssäkerhet som samhällsentreprenörskap

Genom att anlägga ett samhällsentreprenörsperspektiv går det att göra sådana initiativ synliga från att de har varit osynliggjorda som samhällsfenomen. Det går också då att börja vrida och vända på vad som är samhällsnytta och inte bara ett politiskt korrekt förhållningssätt. Likaså går det att luckra upp grunderna för "stenhusen"¹⁵⁰ som de olika samhällssektorerna utgör. Allt mer överskrider verksamheter klassiska sektorsgränser. Företag sponsrar eller till och med driver frivilliga initiativ som CSR-verksamheter¹⁵¹, offentlig verksamhet knoppas av och blir privat företagsverksamhet och ideella organisationer bedriver vinstdrivande verksamhet¹⁵²

SIG som samhällsentreprenör

Just utifrån samhällsnyttan, kan SIG ses som ett "initiativ som syftar till att förbättra det som saknas eller inte fungerar i samhällsbygget. Nya lösningar som vill skapa ett hållbart samhälle: ekonomiskt, socialt och ekologiskt" ¹⁵³. SIG skapades för att Skridskonätet gjorde det möjligt. Plötsligt fanns en intern infrastruktur att använda sig av för de här 80 klubbarna. Därmed kan SIG ses som en kreativ respons¹⁵⁴ som tar tillvara de möjligheter som informationsutbytet på Skridskonätet givit upphov till. Behovet av förbättrad säkerhet hade manifesterat sig redan tidigare i flera större incidenter och en allvarlig olycka. Till det fanns också ett gensvar, ett intresse för att lägga tid på att arbeta med SIG hos personer inom klubbarna, för att fylla ett behov av något som saknas – friluftssäkerhet i formen av säkerhetsutveckling för långfärdsskridskoåkare.

Det senare, den individuella meningen, framhävs inte så mycket hos exempelvis Gawell, Johannisson och Lundqvist¹⁵⁵ som mer lyfter fram kollektiva faktorer, eller hos Van de Ven¹⁵⁶ som kritiserar att alltför mycket fokus läggs på individuella entreprenörer. För SIG:s legitimitet bland klubbarna var en kollektiv form den enda möjligheten att bli trovärdig. Drivkrafterna att medverka och ta av sin tid kan dock vara både kollektiva och individuella och finnas bortom SIG:s verksamhet. Både Weick¹⁵⁷ samt Berger och Luckman¹⁵⁸ visar hur också individuell mening respektive

149 Cope, Jack & Rose, 2009.

150 Stenberg, 2001.

151 Gawell, Johannisson & Lundqvist, 2009

152 Röda korsets hemsida

153 KK-stiftelsens hemsida.

154 Schumpeter, 1947.

155 Gawell, Johannisson, & Lundqvist, 2009.

156 Van de Ven, 1993.

157 Weick, 1979

158 Berger & Luckman, 1966.

social identitet konstrueras i social kontext, men vi ingår alla i många olika sociala kontexter där vi bär med oss betydelser och mening¹⁵⁹ emellan dem.

Därmed kan SIG ses som entreprenörskap för samhällsnytta som baseras på kollektiv aktivitet, vars ändamål är förändring i form av förbättrad säkerhet och som inte sker i vinstdrivande syfte. SIG uppfyller väl de kriterier som ställs för samhälls-entreprenörskap¹⁶⁰ även om det varken har stipulerade ekonomiska, sociala eller ekologiska ändamål.

Behovet av infrastruktur och socialt kapital

SIG är inte självklart utan måste manövrera försiktigt. Bland Skridskonätets klubbar varierar inställningen till en överorganisatorisk enhet som ägnar sig åt säkerhet, något som är centralt i varenda klubb och som många medlemmar har starka åsikter om. Det finns inte några andra säkerhetsanalyserande grupper inom närliggande verksamheter att kommunicera, samarbeta med eller lära sig av. Det finns inte heller någon funktion inom friluftslivets paraplyorganisation Svenskt Friluftsliv eller myndighetskontakter att kommunicera med som har intresse för säkerhetsfrågor¹⁶¹. Slutligen finns inget akademiskt kunskapsintresse, tidigare nämnt. Ur ett entreprenörskapsperspektiv blir det mycket tydligt att viktiga beståndsdelar för entreprenörskap saknas¹⁶² i form av infrastruktur och socialt kapital¹⁶³.

Av tradition har många skridskoklubbar varit (och kanske är) ganska inåtvända. Verksamheten – att åka skridsko - har varit målet i sig och intresset för att samarbeten, kommunikation utåt har varit begränsat. Vissa klubbar har i perioder haft intagningskrav påminnande om engelska herrklubbar där nya medlemmar enligt Richard et. al. ¹⁶⁴ endast tagits in på rekommendation av redan existerande medlemmar. Säkerhetsaspekter i form av att inte locka ut människor på isar de inte kan hantera har också vägt tungt och gör det fortfarande¹⁶⁵.

I enlighet med Wenger¹⁶⁶ kan skridskoklubbarna ses som Communities of Practice där banden inom och i viss mån mellan klubbarna är starka (strong ties¹⁶⁷). Relationerna utåt, weak ties, som är viktiga för att skapa kontakter i enlighet med Granovetter¹⁶⁸ och viktiga nätverk¹⁶⁹ samt därmed skapande av socialt kapital för att

159 Brown & Duguid, 2001.

160 Gawell, Johannisson, & Lundqvist, 2009.

161 Kontakter med handläggare på Myndigheten för samhällsskydd och beredskap efter att denna text skrivits ger dock lite andra signaler. Dock existerar idag ingen kommunikation, samarbete eller kunskapsstöd.

162 Van de Ven, 1993..

163 Cope, Jack & Rose, 2009.

164 Richard et. al., 2001.

165 Stenberg, 2009.

166 Wenger, 1998.

167 Granovetter 1983.

168 Ibid.

169 Johannisson, 2005.

mobilisera omgivningen¹⁷⁰ är dock inte lika påtagliga. Det blir ännu mer synligt i den större strukturen Skridskonätet som tillför och stärker infrastruktur mellan klubbarna så att de starka banden (strong ties) blir ännu starkare, men loginförfarande på webbplatsen begränsar utomståendes möjligheter att ta del av informationsutbytet. Därmed hamnar omtanke om omgivningens säkerhet och enkla sätt att skapa socialt kapital på kollisionskurs. Till exempel reportage i media om långfärdsskridskoökning, ofta med bristfälliga och emellanåt felaktiga kommentarer kring säkerhet leder enligt Svenska Sjöräddningssällskapet till att fler ger sig ut på isarna utan kunskap, med fel utrustning och på fel isar¹⁷¹. Inom långfärdsskridskoverksamhet är det svårt att bedriva verksamhet, tillgodose säkerhet och samtidigt skapa socialt kapital. Det är rimligt att anta att det också gäller andra friluftsverksamheter med höga säkerhetskrav.

Ett annat synsätt i enlighet med Van de Vens¹⁷² syn på entreprenörskap ser entreprenöriell verksamhet som en del av ett socialt system vars infrastruktur omfattar såväl entreprenörer som andra aktörer för möjligheter till utveckling, frågor om resurstillgångar och institutionella faktorer som lagar, regler, legitimitet och standarder samt kunskapsutbyte. Van de Ven lägger stark vikt vid institutionella faktorerens betydelse för att främja eller hindra entreprenörskap. I Sverige liksom i andra EU-länder med stark institutionell styrning blir myndigheters och organisationers aktiviteter i infrastrukturer för entreprenörskap än mer betydelsefulla. För SIG i synnerhet och för friluftssäkerhet i allmänhet, men också friluftslivet i sin helhet kan man i enlighet med den inledande problematiseringen av området snarare tala om en institutionell frånvaro som kan ses som märklig i jämförelse med andra områden i samhället. Speciellt märkligt blir det samhälleliga ointresset i ljuset av intresset för friluftsturism¹⁷³, samhällsambitioner om ökad hälsa, och friskare ålderdom¹⁷⁴ samt önskemål om landsbyggdutveckling¹⁷⁵ där kommersiellt friluftsliv är ett inslag.

Slutsatser

Området friluftssäkerhet

Området friluftssäkerhet har främst utvecklats i samband med skadestandsfrågor på lite olika vis i olika länder. I Nya Zeeland som har omfattande äventyrsturism gäller det främst frivilliga policier hos aktörer medan det i Skottland regleras i lagstiftning för exempelvis utbildning. I Sverige bedrivs friluftsliv i stor omfattning som ideell verksamhet inom livsstilsorganisationer. Här finns juridiskt bindande reglering för bergsguider, fjällguider och försäkring samt för

170 Cope, Jack & Rose, 2009.

171 Richard Österlindh, Svenska Sjöräddningssällskapet.

172 Van de Ven, 1993.

173 Lundmark, 2009.

174 Küller & Küller, 1994.

175 Jordbruksverkets hemsida

kommersiell verksamhet i arbetsmiljölagen och produktsäkerhetslagen. I övrigt finns ingen reglering alls, utan friluftsliv bedrivs på egen risk.

Många aktörer lägger ner mycket omsorg på att verksamheter ska vara säkra och pålitliga. Ingen aktör vare sig kommersiell, ideell eller offentlig är dock intresserad av offentlig diskussion om området eftersom det kan skada affärerna, påverka legitimitet och trovärdighet negativt, kan vara känsligt på olika vis eller man inte förstår att det alls berör ens verksamhet. En känslig fråga är förhållningssättet till risk som både kan ses som en del av produkten, en spännande utmaning eller en verklig fara. Identifierade verkliga faror söker man i allmänhet eliminera i enlighet med rationella risk management perspektiv där risk ses som en avvikelse från ett säkert normaltillstånd. Andra perspektiv på risk framhåller till exempel motstridiga mål inom verksamheter där säkerhet måste skapas medvetet utifrån verksamhetens förutsättningar.

Friluftssäkerhet kan ses som ett kunskapsområde (kompetensfält) där forskning och kunskapsutveckling hamnar inom en mängd olika forskningsområden, både sådana som har med turism/friluftsliv att göra och sådana som inriktas mot exempelvis riskhantering och risk management eller medicin. I Sverige är dock friluftssäkerhet frånvarande från agendan både i kunskapsproduktion om friluftsliv eller hos myndigheter som berörs av friluftsliv. Därmed är frågor om säkerhet en fråga för organisationerna och aktörerna själva.

SIG som samhällsentreprenör

Skridskonätets säkerhetsinformationsgrupp (SIG) kan ses som exempel på samhällsentreprenörskap: Ett initiativ vars ändamål är förbättrad säkerhet för medlemmarna i de 80 medverkande långfärdsskridskoklubbarna. Initiativet skapades som en kreativ respons på att Skridskonätets informationsutbyte gjorde det möjligt att via databaserna få en överblick över åkning och avvikelser. Utifrån ett rationellt risk management perspektiv användes en forskningsbaserad analysmodell för att klassificera och sammanställa avvikelser i en rapport till klubbarna.

Vissa resultat var väntade, som sambandet mellan fart och skada, medan vissa indikationer på olikartade skademönster för olika grupper och möjligen kön inte var det. Dessa indikationer byggde dock på för små underlag för att vara tillförlitliga. Med större underlag och/eller tillgång till andra incidentdatabaser och andra studier skulle slutsatser kunna dras och länkas till omständigheter kring avvikelserna som turuppläggning, åktempo och sätt att leda turer på ett sätt som kan ge underlag för utveckling mot förbättrad säkerhet. Utifrån kritiken av det rationella perspektivet kan dock effektiviteten i att enbart sammanställa rapporter på aggregerad nivå ifrågasättas när det gäller målet att förbättra säkerhet. De kan vara viktiga som underlag men sannolikt behövs mer för att förändra beteenden i skridskoklubbarna.

Genom att se SIG som samhällsentreprenörskap blir också behoven av legitimitet, socialt kapital och infrastruktur synliga.

SIG behöver legitimitet på området friluftssäkerhet inom klubbarna för att alls kunna verka, och klubbarna, liksom friluftsområdet i stort behöver legitimitet i samhällets ögon för att inte bli osynliggjorda. Dock är det mycket svårt, om ens möjligt för en ideell livsstilsorganisation att nå legitimitet i myndigheters och offentliga organisationers ögon eller att ses som en partner. Myndigheter kan inte bygga verksamhet på "hobbyverksamheter" utan att riskera sin trovärdighet och få om ens några livsstilsorganisationer tillåts bli något annat än hobbyverksamheter, i alla fall officiellt. Därmed utdefinieras både verksamheter och den eventuella samhällsnytta de skulle kunna bidra med.

Socialt kapital

Legitimitet, kontakter, nätverk och förmågan att mobilisera omgivningen kan ses som skapande av socialt kapital. Där har inte Skridskonätets klubbar varit så framgångsrika. Skridskoklubbarna kan ses som Communities of Practice där banden inom och i viss mån mellan klubbarna är starka medan relationerna utåt som är viktiga för att skapa kontakter, viktiga nätverk samt därmed skapa socialt kapital för att mobilisera omgivningen inte är lika starka. En orsak till detta är synen på säkerhet och att man inte ska locka ut människor på isar de inte behärskar. För Skridskonätets klubbar hamnar därmed omtanke om andras säkerhet och naturliga sätt att skapa socialt kapital på kollisionskurs med varandra. Det är rimligt att anta att det också gäller andra friluftsverksamheter med höga säkerhetskrav.

Frånvaro av infrastruktur

Utifrån entreprenörskapsperspektiv betonas vikten av infrastruktur som gör entreprenörskapet möjligt. En viktig del av detta är institutionella faktorer som lagar, regler, legitimitet och standarder samt kunskapsutbyte. För SIG finns för närvarande inte några kända andra säkerhetsanalysgrupper inom närliggande verksamheter att kommunicera, samarbeta med eller lära sig av. Det finns inte heller någon funktion inom friluftslivets paraplyorganisation Svenskt Friluftsliv eller myndighetskontakter att kommunicera med som har intresse för säkerhetsfrågor. Slutligen finns inget akademiskt kunskapsintresse, tidigare nämnt. För SIG i synnerhet och för friluftssäkerhet i allmänhet, men också friluftslivet i sin helhet kan man i enlighet med den inledande problematiseringen av området snarare tala om en institutionell frånvaro som kan ses som märklig i jämförelse med andra områden i samhället.

Frågor av vikt för området friluftssäkerhet

Utifrån ovanstående framställning vill jag visa att området friluftssäkerhet behöver utvecklas såväl empiriskt som teoretiskt i Sverige. Genom att anlägga ett entreprenörsperspektiv går det att se att det tas initiativ på området, att det behövs infrastruktur i form av erfarenhetsutbyte, spridning och kunskapsutveckling på området och att friluftorganisationer i stor omfattning saknar socialt kapital. Vad

som är oklart är varför hela friluftsområdet tappat så mycket/har så lågt samhällsintresse och samhällslegitimitet. När det sker på bred front och tycks gälla livsstilsorganisationer över lag samtidigt finns anledning att söka systemiska orsaker i samhällsutvecklingen. På samma sätt saknas både forskning och finansiering för forskning på området över lag. Vidare behöver lagstiftning och reglering med avseende på friluftssäkerhet ses över och lyftas fram.

Diskussion

Genom att använda kontrasten mellan friluftssäkerhet och trafiksäkerhet blir friluftssäkerhetens märkliga läge tydligt. Friluftssäkerhet ses till skillnad från trafiksäkerhet som en fråga för den enskilda medborgaren eller organisationen/föreningen där medborgaren bedriver sitt friluftsliv på egen risk. En applicering av tankegången på trafiksäkerhet visar dess absurditet: Fritt fram att ge sig ut i trafiken med vilka kunskaper som helst, vilken utrustning som helst och utan några regler att följa. Inträffar något gäller egen risk oberoende om man skadar andra eller sig själv. Likaså om man ställde samma krav vid friluftssäkerhet som man ställer för trafiksäkerhet: Ett körkort som legitimerar bruket av friluftsliv utifrån både kunskaper och färdigheter, standarder och kontroller av utrustningskvalitet, friluftregler med lagstöd m.m. Hur kommer det sig att säkerhet kan ses så olika?

Det aktualiserar också ett moraliskt/etiskt perspektiv på risk ¹⁷⁶. ”På egen risk” måste ställas mot frågan: I vilken utsträckning är den som utsätts för risk medveten om detta och har godkänt detta? Vidare utifrån att det exempelvis finns ett fjällsäkerhetsråd och fjällräddning liksom det finns ett sjösäkerhetsråd och sjöräddning men inget issäkerhetsråd kan följande fråga ställas: I vilken utsträckning är fördelning av nytta och riskexponering rättvis eller kan göras rättvis? Slutligen utifrån frågor om utmaning kontra risk samt skillnaderna i lagstiftning som gäller säkerhetskrav för kommersiellt respektive ideellt friluftsliv, kan följande fråga ställas: Vem drar nytta av riskexponeringen? Det vill säga hur kommer det sig att det ideella friluftslivet undantas från krav på säkerhet? Vem tjänar på det? Samtliga frågor inbegriper någon form av ställningstagande från samhällets och myndigheters sida.

Denna studies inledande citat kan därmed läsas på flera sätt:

”Människor och grupper måste själva stärkas i sina strävanden efter säkerhet och trygghet och förses med kunskaper och verktyg som främjar en sådan utveckling.”

NCO 2007:7, s 99.

Å ena sidan ger det uttryck för en *uppmaning*: Vikten av egna initiativ för säkerhet och att sådana ska stöttas via kunskaper och verktyg. Det ställer krav på betydligt mer aktivitet hos aktörer som myndigheter, offentliga organisationer, forskningsinstitutioner och forskningsfinansiärer för att tillgodose denna stöttning. Dit hör stöttning i form av kunskapsutveckling, kunskapspridning, incitament till

¹⁷⁶ Hermansson, 2009.

erfarenhets- och kunskapsutbyten med andra entreprenörer inom frilufssäkerhet men också andra aktörer inom säkerhet som ingår i samhällets responsystem. Slutligen krävs översyn av lagar och regler för ansvarsförhållanden inom friluftslivet, såväl kommersiellt som ideellt eller offentlig verksamhet. Friluftorganisationerna måste också ges legitimitet att föra sin egen talan angående friluftssäkerhet.

Å den andra sidan kan citatet läsas som att samhällets ansvar för den enskildes säkerhet monteras ner vilket snarare innebär en *förklaring* till frånvaron av samhällelig aktivitet enligt ovan. Konsekvensen blir då att det är än viktigare att ovan nämnda aktörer bidrar till kunskap, infrastruktur och stöttning för att medborgarna själva ska kunna skapa sin egen säkerhet på ett för samhället godtagbart sätt.

Avslutningsvis kan också forskningsområdet samhällsentreprenörskap belysas via SIG:s verksamhet. KK-stiftelsen och etablerade forskare diskuterar samhällsnytta i termer av ekonomisk-, social- och miljönytta. Utifrån något slags föreställning om vad som definierar ett samhälle måste rimligen medborgarnas skydd och trygghet ingå. Därmed aktualiseras frågan om vad som faktiskt är samhällsnytta och vem som definierar det. Vad hamnar i förgrunden och vad hamnar i bakgrunden och varför? Genom att besvara sådana frågor, besvaras också frågor om samhällets förändring.

Källförteckning

- Ahlström, I. (1999). *Allemansrätten – en bok om vad som gäller i naturen*. Bilda förlag, Stockholm.
- Allen-Craig, S. (2002). *Current initiatives – Legal Responsibilities and Risk Management Strategies in Outdoor Recreation*. Australian Sports Commission.
- Argyris, C. & Schon, D.A. (1978). *Organizational Learning: A Theory of Action Perspective*. Addison-Wesley.
- Bentley, T.A. and Page, S.J. (2001). Scoping the extent of adventure tourism accidents. *Annals of Tourism Research* 28: 705-726.
- Bentley, T, Page, S.J. & Walker, L. (2004). The Safe Experience of New Zealand's Adventure Tourism Operators. *Journal of Travel Medicine*. 11:280-286.
- Bentley, T., Macky, K. & Edwards, J. (2006). Injuries to New Zealanders participating in adventure tourism and adventure sports: an analysis of Accident Compensation Corporation (ACC) claims. *Journal of the New Zealand Medical Association*. Vol. 119, No 1247.
- Bentley, T.A. & Page, S.J. (2007). A decade of injury monitoring in the New Zealand Adventure Tourism Sector: A summary risk analysis. *Tourism Management* 29, (2008). S 857-869.
- Berg, P.O. & Jonsson, C. (1991). *Strategisk ledning på politiska marknader – Opinionsbildning och intern förankring i förvaltningar och folkrörelseorganisationer*. Lund: Studentlitteratur.
- Berger, P.L. & Luckman, T. (1966). *The Social Construction of Reality. A Treatise in the Sociology of Knowledge*. Penguin Press.
- Brown, J.S. & Duguid, P. (2001). Knowledge and Organization: A Social-Practice Perspective. *Organization Science*. Vol. 12. No 2. pp 198-213.
- Cater, C. I. (2006). Playing with risk? Participant perceptions of risk and management implications in adventure tourism. *Tourism Management*. No. 27, pp. 317-325.
- Cope, J., Jack, S. & Rose, M.B. (2009). Social Capital and Entrepreneurship – An Introduction. *International Small Business Journal*. Vol. 25(3).
- Curtis, R. (2002). *The Risk Assessment and Safety Management System*. Conference Proceedings from Risk 2002 Conference at the Sir Edmund Hillary Outdoor Centre in New Zealand. Outdoor Ed. <http://www.outdoored.com/articles/Article.aspx?ArticleID=151>. Hämtad 2009-11-07.
- Davidson, G. (2003). Fact or Folklore? Exploring "Myths" about Outdoor Education Accidents." Some Evidence from New Zealand. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*. Vol. 4(1).
- Davidson, L. (2008). Tragedy in the Adventure Playground: Media Representations of Mountaineering Accidents in New Zealand. *Leisure Studies*. Vol. 27. No 1.
- Dekker, S.W.A. (2001). Reconstructing human contributions to accidents: The new view on error and performance. *Technical report 2001-01*. Lund University School of Aviation.
- Ewert, A., Shellman, A. & Glenn, L. (2006). Instructor Traps: What They Are and How They Impact Our Decision-Making and Judgment. Proceedings from Wilderness Risk Management Conference. October 2006. NOLS. Killington, VT.
- Fletcher R. (2004). *Living on the Edge. The Affluent society and the Rise of Risk Sports*. Anthropology. University of California.
- Fletcher, R. (2005) *The Call To Adventure - An Ethnographic and Textual Study of Adventure Ecotourism through Whitewater Paddling*. Dissertation. University of California.
- Fredman, P. et.al. (2006). Outdoor Recreation in change. Revised Program Plan 2006-08-16. European Tourism Research Institute (ETOUR).
- Friluftsliv (2008). Kan detta inträffa i Friluftsförbundet? *Friluftsförbundets medlemstidning* nr 2, 2008 s. 49.
- Fredman, P. et.al. (2008). Friluftslivets ekonomiska värden. Rapport till Svenskt Friluftsliv.
- Gavell, M., Johannisson, B. & Lundqvist, M. (redaktörer) (2009) *Samhällsentreprenörer – En forskarantologi om samhällsentreprenörskap*. Stockholm. KK-stiftelsen.
- Giddens, A. (1991: 1997). *Modernitet och självvidentitet. Självet och samhället i den senmoderna epoken*. Daidalos.
- Granovetter, M. (1983). The Strength of Weak Ties: A Network Theory Revisited. *Sociological Theory*. Vol 1.
- Haddock, C. (1993). *Managing Risks in Outdoor Activities*. Wellington: New Zealand Mountain Safety Council Inc.
- Harper, N. & Robinson, D.W. (2005). Outdoor Adventure Risk Management: Curriculum Design Principles from Industry and Educational Experts. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*. Vol 5 (2), 145- 158, 2005.
- Heller, J. (1961). *Catch 22*. Simon & Schuster.

- Hermansson, H. (2009). Värdering av olycksrisker. Fyra kunskapsområdets syn på riskvärdering. *MSB 0087-09*. Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.
- Hogan, R. (2002). The Crux of Risk Management in Outdoor Programs – Minimising The Possibility of Death and Disabling Injury. *Australian Journal of Outdoor Education*, Vol 6, No.2. International Association for Nitrox and Technical Divers. <http://www.iantd.com/> hämtad 2009-10-28.
- International Federation of Mountain Guides Association. <http://www.ivbv.info/> hämtad 2009-10-28.
- International Polar Years hemsida. 2007-2008. International Council for Science (ICSU) <http://ipy.arcticportal.org/about-ipy>. Hämtad 2009-11-14.
- Johannisson, B. (2005). *Entreprenörskapets väsen*. Lund: Studentlitteratur.
- Johannisson, B., Gunnarsson, E. & T. Stjernberg, (red.). (2008). *Gemensamt kunskapande – den interaktiva forskningens praktik*. Växjö University Press.
- Jordbruksverkets hemsida. Satsa på turism. <http://www.sjv.se/amnesomraden/mojligheterpalandsbygden/satsapaturism.451c5369e120aee363f08000297.html>. Hämtad 2010-01-18
- Krueger, D. & Kumar, K. B. (2004). US–Europe differences in technology-driven growth: quantifying the role of education. *Journal of Monetary Economics*. Volume 51, Issue 1, January 2004, Pages 161-190.
- Küller, R. & Küller, M. (1994). Stadens grönska, äldres utevistelse och hälsa. *Bygghörsningsrådet R24*. I Mer Friluftsliv nu. Fakta om friluftslivets positiva effekter. Svenskt Friluftsliv.
- Lindhult, E. (2008). Att bedöma och uppnå kvalitet i interaktiv forskning. I Johannisson, B., Gunnarsson, E. & T. Stjernberg, (red.). (2008). *Gemensamt kunskapande – den interaktiva forskningens praktik*. Växjö University Press.
- Lindung, Y. (2005). Långfärdsfriskridsko som risksport. Del 1. *Isbiten*, 2/2005. Stockholms Skridskoseglarklubb.
- Lundmark, L. (2009). Efterfrågan på naturturism – nuläge och potential för regional utveckling. *Forskningsprogrammet Friluftsliv i förändring*, rapport nr 11. Umeå Universitet
- Lundström, T. & Wijkström, F. (1995). *Från röst till service?* Den svenska ideella sektorn i förändring. Sköndal.
- McCammon, I. (2001). Decision making for wilderness leaders: strategies, traps and teaching methods. *Proceedings from Wilderness Risk Manager's Conf. Oct. 26–28, 2001*, Lake Geneva, WI, pp. 16–29.
- Nationalencyklopedin. <http://www.ne.se/sok/entrepren%C3%B6r?type=NE>. Hämtat 2009-10-31
- NCO 2007:7. Olyckor i siffror. *En rapport om olycksutvecklingen i Sverige*. Nationellt Centrum för lärande från Olyckor.
- NCO 2007:10. *Friluftssäkerhet*, Nationellt centrum för lärande från olyckor (NCO).
- Nicol, R. (2002). Outdoor education: Research topic or universal value? Part Two. *Journal of Adventure Education & Outdoor Learning*. 2:2,85 – 99.
- Norberg, J.R. (2004). *Idrotten i den ideella sektorn – En kunskapsöversikt*. Riksidrottsförbundet 2004:6.
- Nyström, S., Brodén, A. & Forsberg, M. (2009). Friluftslivet behöver ett lyft. *Svenskt Friluftsliv*. 2009-08-24. Hämtad 2009-10-31.
- Ottesen, L. & Ibsen, B. (1999) *Idræt, motion og hverdagsliv - i tal og tale*. Rapport. Institut for. Idræt, Københavns Universitet.
- OutdoorEd. The Outdoor Educations Professional's Resource <http://www.outdoored.com/>
- Page, S., Bentley, T. & Walker, L. (2004). Tourist safety in New Zealand and Scotland. *Annals of Tourism Research*, Vol. 32, nr. 1, sid. 150-166.
- Page, S.J. (2009). Current issue in tourism: The evolution of travel medicine research: A new research agenda for tourism? *Tourism Management*. Nr 30. s 149-157.
- Porsby, J. (Red.). Johansson, H., Lindén, M. & R. Stenberg. (2009). *Rapport över säsongens säkerhetsrelaterade händelser*. Skridskonätets säkerhetsinformationsgrupp. Skridskonätet. <http://www.skridsko.net/foreningen/sakerhet/index.html>. Hämtad 2009-11-11.
- Priest, S. (1996). Employing the accident frequency-severity chart. *Far Out--Practical and Informative Adventure Education*, 1(1), 22-24. In Davidson, G. (2003). Fact or Folklore? Exploring "Myths" about Outdoor Education Accidents." Some Evidence from New Zealand. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*. Vol 4(1).
- Reason, J. (1990). *Human Error*. Cambridge; Cambridge University Press.
- Reason, J. (1997). *Managing the Risks of Organizational Accidents*. Ashgate.
- Richard, A. et. al. (red.) (2001). Stockholms Skridskoseglarklubb – en spegling av 100 år. Norstedt Media.
- Rollerhagen, C. (2005). *Säkerhetskultur*. RX MEDIA.

- Ryan, C. (2003). Risk acceptance in adventure tourism – Paradox and content. In Wilks, J & Page, S.J. (Eds.). *Managing tourist health and safety in the new millenium*. Oxford. Pergamon.
- Röda korsets hemsida. <http://www.redcross.se/RKSF/sfdesign.nsf/main?openagent&layout=nyheter&docid=0AE1C834FD284625C125765600499C86&menu0=0&menu1=2>. Hämtad 2010-01-18.
- Samataro, J.P. (2004). *Redefining Risk – A Critiical Analysis of Cornell Outdoor Education*. 105691 RECN 204 Cornell Outdoor Education . Ithaca, New York: Cornell Outdoor Education.
- Sandell, K. (2004). Friluftslivets värden. En internationell forskningsutblick. *Arbetsrapport 2004:20*. Institutionen för samhällsvetenskap. Karlstads universitet.
- Sanne, J. M. (2008a). Framing risks in a critical and hazardous job: responsibility and risk-taking in railway maintenance. *Journal of Risk Research*, 11:5, 645-657.
- Sanne, J. M. (2008b). Incident reporting or story-telling? Competing schemes in a safety-critical and hazardous work setting. *Safety Science*. 46:8, 1205-1222.
- Sanne, J. M. (2009). Creating vulnerability through bricolage in railway maintenance. Under publicering i: Hommels, A., Mesman, J. och Bijker, W. B. (red) *The Vulnerability of Technological Cultures: New directions in research and governance*, MIT Press.
- Schantz, P. & Silvander, U. (2004). *Forskning och utbildning inom friluftsliv. Utredning och förslag*. Svenskt Friluftsliv.
- Schumpeter, J.A. (1947). The Creative Response in Economic History. *The Journal of Economic History*. Vol 7. No. 2. pp 149-159.
- Skridskonätet. www.skridsko.net hämtat 2009-10-08.
- SSSK, (2006) *Ridörapporten*, Del I, Olyckan och dess orsaker. Rapport från SSSK:s säkerhetsutredning.
- Stark Edman, D. (2008). Säker fritid – En forskningsöversikt. *NCO 2008:8* Nationellt Centrum för lärande från Olyckor.
- Statens haverikommission. (1995). *Haverirapport. Rapport O 1995:3*. Forsränningsolycka den 28 maj 1995 i Råneälven, BD län.
- Stenberg, R. (1995). *Ledarskap i ideella organisationer*. Rapport. Civildepartementet.
- Stenberg, R. (2009). *Ringar på fruset vatten*. Konferensbidrag till Företagsekonomisk ämneskonferens. 2009-11-12.
- Svenska Livräddningssällskapets hemsida. <http://www.sls.a.se/templates/Page.aspx?id=171>. Hämtad 2009-11-08.
- Svenskt Friluftsliv. (2008). Svenskt Friluftslivs friluftspolitiska program
Svenskt friluftslivs hemsida <http://www.svenskfriluftsliv.se/> hämtad 2009-10-13
- Van de Ven, A.H. (1993). The Development of an Inrastructure for Entrepreneurship. *Journal of Business Venturing*. Vol 8. pp 211-230.
- Vaughan, D. (1996). *The Challenger Launch Decision. Riska Technology, Culture and Deviance at NASA*. The University of Chicago Press.
- Vaughan, D. (1999). The Dark Side of Organizations: Mistake, Misconduct and Disaster. *Annual Review of Sociology*. Volym 25 (1999) pp 271-305.
- Vogel, J. Amná, E., Munck, I. & L. Häll. (2003). Statistiska Centralbyrån. Föreningslivet i Sverige. Välfärd, socialt kapital, demokratiskola, Levnadsförhållanden. *Rapport nr 98* SCB.
- Weick, K.E. (1979). 2nd ed. *The Social Psychology of Organizing*. McGraw-Hill.
- Wenger, E. (1998). *Communities of Practice: Learning, Meaning and Identity*. Cambridge University Press.
- Westelius, A. (2007). *New organing in Swedish third sector organisations*. Proceedings of ANZAM 2007, The 21st Australian and New Zealand Academy of Management Conference, Sydney, 4-7 dec 2007.
- Wickham, P.A. (2006). *Strategic Entrepreneurship*. 4th ed. Prentice Hall.
- Zink, R. & Leberman, S. (2001). Risking a Debate—Redefining Risk and Risk Management: A New Zealand Case Study. *Journal of Experiential Education* 24 (1): 50-57.
- Richard Österlindh, chef för Svenska Sjärräddningssällskapet, Station Munsö. Personlig kommunikation 2009-10-02.